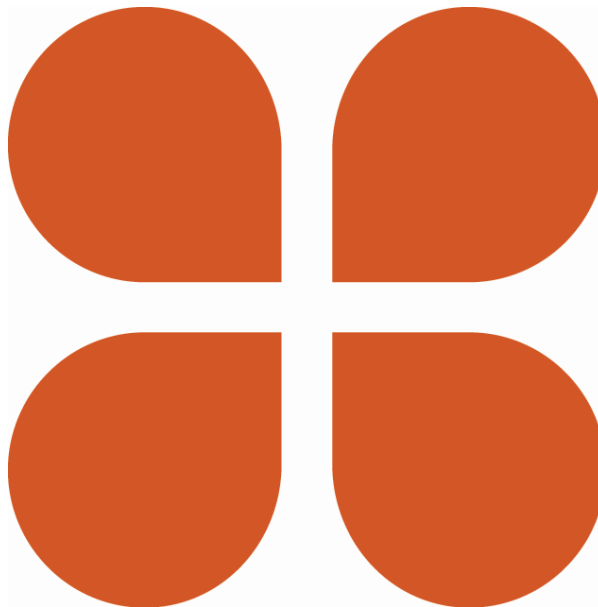

Riksintressen

Västra Götaland - Göteborg och Bohus län

Denna publikation ingår i en serie med de olika riksintressena som är publicerat på webbplatsen: www.raa.se

Värdetexter avseende områden i Göteborg och Bohus län med kulturmiljövärden av riksintresse enligt 2 kap 6 § NRL.

NUMMERORDNING - KOMMUNVIS

Göteborgs kommun

- 1 Bronsålderssundet (Björlanda sn)
- 2 Göteborgs innerstad
- 3 Delsjön (Örgryte sn)
- 4 Djupedal (Säve sn)
- 5 Nya Varvet
- 6 Nya Älvsborg (Lundby sn)
- 7 Styrso (Styrso sn)
- 8 Tumlehed (Angered och Bergum sn)
- 9 Björsjöås (Angered och Bergum sn)
- 10 Öxnäs (Säve sn)
- 15 Ragnhildsholmen (Säve sn)

Härryda kommun

- 12 Storåns dalgång (Björketorps sn)
- 71 Håltet (Landvetter sn)

Kungälv kommun

- 13 Kungälvs gamla stad - Bohus
- 14 Marstrand
- 15 Kastellegården - Ragnhildsholmen (Ytterby och Säve sn)
- 16 Solberg - Hede (Romelanda sn)
- 17 Solberga - Ödsmål (Solberga sn)
- 18 Älgön (Lycke sn)

Lysekil kommun

- 19 Centrala Bro (Bro sn)
- 20 Fiskebäckskil (Skaftö sn)
- 21 Immestad - Backa (Brastad sn)
- 22 Stora och Lilla Kornö (Lyse sn)
- 23 Lysekils stad

Munkedals kommun

- 24 Bärfendal
- 25 Sältorna - Färlev (Svarteborg och Håby sn)
- 26 Torp - Munkedal (Håby och Foss sn)

74 Örekilsälvens norra dalgång (Krokstad sn)

Mölnadals kommun

28 Gunnebo (Mölnadals sn)

29 Mölnadalsåns industriområde och kvarnbyn (Mölnadals sn)

Orust kommun

30 Haga (stala och Tegneby sn)

31 Kultehamn (Långelanda sn)

32 Mollösund (Mollösund sn)

33 Morlanda - Torebo (Morlanda sn)

34 Nordvästra Orustskärgården (Gullholmen och Käringsöns sn)

Partille kommun

35 Jonsered (Partille sn)

Sotenäs kommun

36 Smögen (Askum sn)

37 Tossene (Tossene sn)

38 Åby (Tossene sn)

Stenungssunds kommun

39 Anrås (Jörlanda sn)

40 Ramsön (Jörlanda sn)

Strömstad kommun

41 Blomsholm (Skee sn)

42 Krokstrand (Skee sn)

43 Massleberg - Jörlov (Skee sn)

44 Råssö - Rundö (Tjärnö sn)

45 Skee - Folkestad (Skee sn)

46 Svinesund (Hogdal sn)

73 Sydkoster (Tjärnö sn)

Tanums kommun

47 Bottnadalen (Bottna sn)

48 Fjällbacka (Kville sn)

49 Flötemarksön (Naverstad sn)

50 Greby (Tanum sn)

51 Havstenssund (Tanum sn)

- 52 Kalleby (Tanum sn)
- 53 Nasseröd - Torp - Södra Ödsmål (Svenneby och Kville sn)
- 54 Oppen - Fossum (Tanum sn)
- 55 Sannäs (Tanum sn)
- 56 Tanumsslätten (Tanum sn)
- 57 Västra Bullarestranden (Mo och Naverstad sn)
- 72 Kalvö - Lindö - Trossö (Tanum sn)

Tjörns kommun

- 58 Pater Noster (Klädesholmen sn)
- 59 Pilane (Klöverdal sn)
- 60 Säby (Stenkyrka sn)
- 61 Utgått.
- 62 Åstol (Rönnäng sn)

Uddevalla kommun

- 63 Bredfjället (Forshälla sn)
- 64 Centrala Bokenäs (Bokenäs sn)
- 65 Dragsmarks klosterruin (Dragsmark sn)
- 66 Dynge ruin och Gullmarsbergs säteri (Skredsvik sn)
- 67 Gustavsberg (Uddevalla sn)

Öckerö kommun

- 69 Burösund (Hällsö - Burö m fl öar) (Öckerö sn)

MILJÖBESKRIVNINGAR - KOMMUNVIS

GÖTEBORGS KOMMUN

Björsjöås [O 9] (Angered och Bergum sn)

Motivering:

Övergiven *gårdsmiljö* i *skogsbygd*.

Uttryck för riksintresset:

Runt en gårdsplan som utgörs av berg i dagen ligger ruiner efter flera generationers gårdsbebyggelse med bostadshus, fähus, smedja, avträde. De tidigare odlade inägorna omges av och uppdelas med stengårdsgårdar. Här finns åkrar, kålgårdar, kolningsgrop, ruiner efter ett brännvinsbränneri med tillhörande vattenränna och torvhus, spår av torvtäkt mm.

Bronsålderssundet [O 1] (Björlanda sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö med dominerande läge i landskapet som åskådliggör den äldre bronsålderns kulturlandskap.

Uttryck för riksintresset:

Norra delen av det sund som under bronsåldern skiljde av den västra delen av Hisingen kantas av stora gravrösen, stensättningar och boplatser från bronsåldern på kalbetade höjdryggar och i dalgångarna.

Delsjön [O 3] (Örgryte sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö med talrika boplatser från stenåldern längs med insjöstränder.

Uttryck för riksintresset:

Längs stränderna på Delsjön finns ett flertal boplatsslokaler från stenåldern. Det troliga näringsunderlaget för dessa boplatser är insjöns tillgång på fisk. Området är det bästa exemplet på en insjöboplatssmiljö i Göteborg och utgör ett bra jämförelseunderlag för de talrika kustboplatserna.

Djupedal [O 4] (Säve sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö med *fornborgar* utmed kommunikationsled.

Uttryck för riksintresset:

På östsidan av en markerad dalgång med en gammal förbindelseled över Hisingen ligger dessa tvillingborgar, varav den ena är mycket stor till ytan. De omges av ovanligt stora och välbevarade vallar som delvis är kallmurade. Utgrävning har visat att man i den mindre av borgarna ägnat sig åt smide och kolning.

Göteborgs innerstad [O 2:1-5]

Motivering:

Storstadsmiljö, formad av funktionen som "Sveriges port mot väster" och det för sjöfart, handel och försvar strategiska läget vid mynningen av Göta älvs vattensystem. Rikets främsta *sjöfartsstad* samt *residensstad*, domkyrko- och universitetsstad, präglad av tre

seklers handelsaristokrati. Ett av de förnämsta exemplen på 1600-talets stadsanläggnings- och befästningskonst, och på stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen. Den göteborgska byggnadstraditionen med dess olika stadsdelskaraktärer. (*Skolstad, Univeristetsmiljö, Stiftsstad*).

Uttryck för riksintresset

1600- och 1700-talens fästnings- och kanalstad med bevarade delar av stadsbefästningarna, och strax utanför stadskärnan skansarna Göta Lejon och Kronan samt Exercisheden; andra uttryck för *fästningsstaden* - västerut från centrum mot älvmyningen - är lämningarna av Älvsborgs slott, det gamla amiralitetsvarvet, Nya Älvsborgs fästning och flottstationen Nya Varvet. 1600-talets stadsbyggande, med landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan, med omgivande befästningsgördel och vallgrav, och den regelbundet planerade *förstaden* Haga med sin enklare rutnätsplan. Gatunät, tomtstruktur, bevarade och igenfyllda hamnkanaler. De solida köpmanshus av tegel som tillkom efter bränderna vid 1700-talets mitt. Karaktären hos "Hamngatorna" och de trånga bakgatorna, med huvudsakligen 2-3-våningshus. Utanför den gamla stadskärnan den trädkantade kanalen Fattighusån och Gamla Fattighuset av trä - hela miljön utmärkande för 1700-tales nedbrunna Göteborg - samt Gamla Allén vid Södra Vägen. Dessutom spridda rester av donationsjordarnas landerier.

Det tidiga 1800-talets stadsnydaning med stadsarkitekt Carl W. Carlbergs nyklassicistiska stenstad inom vallgraven och det bälte av ny bebyggelse och planteringar som uppstod på det nedlagda fästningsområdet enligt Carlbergs plan 1808. Längs vallgravens insida kajgator, öppna platser och salutorg samt byggnadskvarter för bostäder och offentliga byggnader. Längs utsidan parker och gränsboulevarderna Nya Allén.

Hamn-, sjöfarts- och handelsstaden med hamnanläggningar och bebyggelse från skilda tider, som visar hur kanalernas ursprungligen slutna innerhamnar fr. o. m. 1840-talet ersattes av älvstrandens djuphamn, och affärlivets utveckling från de gamla patricierhusen till varuhus och saluhallar. Kajer och sjöfartsanknuten bebyggelse som f. d. Ostindiska kompaniet och andra gamla handelshus kring Stora Hamnkanalen, kontor och magasin för handelsfirmor och rederier mot älven. Banker och försäkringsbolag vid Hamngatorna samt bostäder för olika sociala skikt. Donationsgrundade anläggningar som parker, sjukhus, skolor, museer och bostadsstiftelser.

Det sena 1800-talets storstadsomdaning och -utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdsel teknik, spridningen av olika verksamheter och skilda sociala gruppers levnadsförhållanden. Cityomvandlingen med handelns om- och nybyggnader i storstadsmässig skala, hamnens och järnvägarnas tullpackhus och stationsmiljöer samt de plana kanalbroarna av järn. Kommunaltekniska anläggningar som vattentorn och spårvägarna. De stora utvidgningsområdena med planmönster, tät stenstadsbebyggelse, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar. Det mondäna Vasastaden - Lorensberg - Heden, med breda, trädplanterade huvudgator som Kungsportsavenyn och Vasagatan, de palatslika "parkkvarteren" och den storstadsmässiga, slutna kvartersbebyggelsen med institutioner insprängda bland hyreshusen. Högre upp i Vasastaden rester av tjänstemannaföreningens *trädgårdsstad*. Mönstergilla arbetarbostäder i tegel i Haga och Annedal, och traditionella trähus blandade med stadsmässiga landshövdingehus.

1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, orgelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden. Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stil-

epoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö och stenstadskvarter med inslag av landshövdingehus. Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och Nedre Johannesbergs slutna hyreshuskvarter. Folkhemmets funktionella stadsbyggande i Övre Johanneberg med väderstrecksorienterade lamellhus i bergig naturmiljö.

Göteborgska särdrag i stadsbilden. Stadssiluetten från älven och bergshöjderna runt staden med utblickar mot stadens omgivning. Den topografiskt och socialt betingade karaktären av många småstäder i storstaden, d. v. s. ett lapptäcke av tydligt åtskilda stadsdelar. Kanalstadens vattenstråk och kontakten med älven. Byggnadstraditionen med dominerande låg bebyggelsehöjd, det gula "Göteborgsteglet" med den carlbergiska nyklassicismen följd av medeltidsromantiken vid 1800-talets mitt, den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel och med stort inslag av polykromi, landshövdingehusen och deras olika utvecklingskedan. Gatukaraktären med gatsten och gånghållar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden. Drag som visar på de livliga kontakterna med Storbritannien och Europas västra delar.

Majorna - Kungsladugård - Sandarna (O 2:2)

Motivering

Förstad väster om Göteborgs innerstad med lång tradition av mångsidig sjöfarts- och industriverksamhet, betingad av stadens uthamn och läget på av Älvsborgs Kungsladugård upplåten arrendemark. Området speglar sjöfolkets självbyggda "fiskeläge" framväxet under 1600-1800-talen, hur det inkorporerades med Göteborgs stad 1868, reglerades och byggdes ut som bostadsområde för en större arbetarbefolkning omkring 1880-1940 jämsides med hamnens expansion.

Uttryck för riksintresset

Kronodomänen med ruinen efter Gamla Älvsborgs slott och sydost därom Älvsborgs Kungsladugårds huvudgård med byggnader, trädgård samt tillhörande marker. Även gamla färdleder till platsen, bevarade i nutida gatusträckningar: Slottsskogsgatan som utgör den medeltida förbindelsen med inlandet och Allmänna Vägen från Göteborg, vilka tidigare sammanlöpte i den nu avsnörda Klippgatan med slutpunkt vid färjeläget, varifrån förbindelse med Hisingen upprätthållits sedan urminnes tider till 1967.

Uttryck för sjöfart och industri och dess utveckling genom tiderna. Masthuggskyrkan och Sjöfartsmuseet som symboler för sjöfararnas Göteborg, parken som tillhört det nu försvunna Gamla Varvet och ovanför Svenska Amerikalinjens kaj med byggnader. Rester av egendomen Gamla Reparebanan med Gathenhjelmska huset, som visar en karolinsk högreståndsbbyggnad av trä, och dess trädgård samt repslagarbanans norra ända. Uppåt bergen *kyrkogårdar* för de tidigare Amiralitets- och Mariebergsförsamlingarna. I väster hamnplatsen Klippan med bebyggelse från Ostindiska Kompaniets och Carnegieska brukens verksamheter med kontor, magasin, industribyggnader, arbetarbostäder, skola och kapell.

Kvarvarande delar av den oreglerade träbebyggelsen i förstaden Majorna, främst vid Allmänna Vägens östra del - bland annat ett par större gårdsanläggningar för 1800-talets kaptener och redare, Gathenhjelmska Kulturresevatets oansenligare 1700-talsbebyggelse, rester av Majbergs- och Stigbergs-"fiske-lägena" med terrängklättrande trä- och landshövdingehus. Dessutom vissa inslag av stenbyggnader, bland annat fabriksvilla och Karl Johanskyrkan, invigd 1826 samt svårtillgängliga bergknallar och annan oexploaterad mark.

Det regelbundna planmönstret enligt 1878 års plan med den nya huvudleden Karl Johansgatan och slutna kvarter med unik landshövdingehusmiljö från alla stilepoker (omkring 1880-1940) samt enstaka högre stenhus. Allmänna byggnader som Karl Johansskolan och andra skolbyggnader. Karl Johans torg med två landshövdingehuskvarter uppförda av Robert Dicksons stiftelse och Bostads AB Nutiden.

Stadsdelen Kungsladugård med Göteborgs största landshövdingehusområde, enligt en plan från 1916, med storgårdskvarter, enhetlig bebyggelsekaraktär inom respektive grupp och i huvudsak 20-talsklassicistisk arkitektur med övergång mot funktionalism. Det växlingsrika gatu- och platssystemet. Egnahems- och koloniområden. Kvarteranläggningar av rederi- och spårvägsbostäder samt HSB. Broströmska Stiftelsens ensamma tegelpalats i den omgivande herrgårdsinspirerade träarkitekturen. Älvsborgsgatans monumentala boulevard med spårvägsallé i mitten, från Karl Johansgatan söderut med spegeldammen och Kungsladugårds-skolans tegelborg som fond, som arbetargöteborgs motsvarighet till den borgerliga Avenyn.

Stadsdelen Sandarnas funktionalistiska bostadsområde för arbetarfamiljer, med terränganpassade putsade lamellhus och punkthus av sten enligt en plan från 1936. Övergångsformer av landshövdingehus i lamellsystem jämte den renodlat funktionalistiska Sannaskolan.

Lindholmen (O 2:3)

Motivering

Bostadsområde för arbetarna vid Lindholmens varv, som visar varvsarbetarnas levnadsförhållanden under 1800-talets senare del, med självbyggeri i de bohuslänska fiskelägenas tradition men också bebyggelse efter mer planmässig stadskaraktär.

Uttryck för riksintresset

Torrdockan mot älven - insprängd 1875, senare utvidgad - och andra lämningar av varvsmiljön. Slottsbergets bebyggelse som visar hur de inflyttade varvsarbetarna i sitt anvisade bostadsområde tagit med sig byggnadsskicket i de bohuslänska kustsamhällena, men också mer planmässigt på bergets någorlunda jämna hjässa. Den lägre inlandsplatån med större, avlånga kvarter och ett strikt radsystem av fritt liggande trähus i 2-3 våningar av olika varianter (o.1885-90), blandade med landshövdingehus (o.1900-20). Planmönstret och bebyggelsens karaktär, De verandaliknande förstugorna mot gården och staketinhägnade planteringar mot gatan. "Aftonstjärnan", arbetarnas eget Folkets Hus från 1902.

Gårda (O 2:4)

Motivering

Industrimiljö på Mölndalsåns östra strand, med välbevarad fabriks- och bostads-miljö från 1900-talets början, som visar åns betydelse som gammal transportled mellan Mölndals kvarnby och Göteborgs hamn, vilken gav upphov till omfattande industrietableringar från och med ca 1880. (*Bostadsområde*).

Uttryck för riksintresset

Mölndalsån med kajgatan Ävägen, fabriksbyggnader av trä och tegel i 2-4 våningar - de större anläggningarna med anspråksfull arkitektur, bl. a. tegel-mönstring och höga fönster med rikt spröjsverk. Landshövdingehuset (från 1920-talet) närmast söder om fabrikskvarteren visar den för "Gårda fabriks- och arbetarsamhälle" typiska täta blandningen av arbetsplatser och bostäder.

Bagaregården (O 2:5)*Motivering*

Bostadsområde på tidigare landerimark i östra Göteborg, med närhet till bangårdar och industrier och blandade bostadstyper för i huvudsak arbetare, som visar stadens engagemang i bostadsfrågan under krisåren efter första världskriget och bebyggelseutvecklingen under denna tid samt den speciella göteborgska byggnadstraditionen,

Uttryck för riksintresset

Det naturanpassade planmönstret med bebyggelse i nationalromantikens och 20-talsklassicismens anda 1914-25, enhetligt gestaltade byggnadsgrupper, väl integrerade sociala institutioner och rika inslag av grönska. Storgårdskvarter med omslutande landshövdingehus vid Uddevallaplatsen och Viloplatsen, åtskilda av öppna kvarter med fritt liggande hus av samma typ respektive egnahemsvillor, allt anlagt i mjukt kuperad terräng enligt A. Lilienbergs plan 1911. Den bevarade landeribygnaden (Bagaregårdens manbyggnad) på en kulle mitt i området, med sin nyklassiska pilasterfasad i arkitektonisk samklang med den omgivande 1900-talsbebyggelsen. I Viloplatsens fond, mellan landshövdingehuskvarteren, den tornprydda Bagaregårdsskolan med sina låga herrgårdsartade trälängor (1918).

Landala Egnahem (O 2:6)*Motivering*

Göteborgs första och arkitektoniskt mest konsekvent genomförda *egnahemsområde* på en hög bergplatå söder om innerstaden. Området visar det tidiga 1900-talets planerings- och bebyggelseideal.

Uttryck för riksintresset

Det bostadsområde i Göteborg som bäst företräder den nationalromantiska stilen, byggd enligt A. Lilienbergs plan 1911 och med utgångspunkt från Carl Westmans typritningar 1908, men med större utnyttjande av och anpassning till den karga naturen än vad som ursprungligen hade avsetts. Områdets avskilda karaktär och konstnärligt drivna samstämdhet mellan plan, bebyggelse och natur. De smala, krökta gatorna, utmynnande i små platsbildningar och gaturummens intima och sammanhängande karaktär, med stenmurar och trästaket och den naturliga växtligheten av tall och björk. Den omsorgsfulla arkitektoniska utformningen med enhetlig träbebyggelse, enkelhus, dubbelhus och två radhuslängor.

Slottsskogen - Botaniska Trädgården - Änggården (O 2:7)*Motivering*

A. Vidsträckt park- och rekreationslandskap som visar Slottsskogens utveckling från kunglig djurgård och jaktlandskap under Älvsborgs slott, till folklig *park* i engelsk stil efter inkorporeringen med Göteborg 1868 samt anläggandet av Botaniska trädgården till stadens 300-årsjubileum på Stora Änggårdens ägor, ett av de främsta uttrycken för den göteborgska donationsandan. (*Rekreativmiljö*).

B. Radhus- och villaområdet Änggården som speglar utvecklingen inom planering och arkitektur under tiden från 1910- till 1940-talen. (*Bostadsområde*).

Uttryck för riksintresset

A. Naturpräglade partier med ömsom kala och ömsom ljungklädda eller skogiga bergåsar och mellanliggande lövskogsdälder, mossar, bäckraviner och öppna fält. Spår av Älvsborgs tidigare slottsdomäner, som Slottsskogsgatan (den medeltida vägen till Älvsborgs slott), från kronans vildskog härrörande bestånd av ek och bok samt vägar genom det gamla

Majorna vilka idag ingår i parkens vägsystem. Planmönster, anläggningar och byggnader från Slottsparkens tillkomsttid, som gångstigar, fågeldammar, djurhagar, serveringar, de tre landskapsstugorna, trädgårdsmästarbostaden, polisvaktkontoret och två vaktstugor av trä. Slottsskogs-vallen och Bragebacken, som förknippas med några av 1900-talets legendariska evenemang i Göteborg som idrottsstad.

Botaniska Trädgården med Stora Änggårdens manbyggnad och ekonomibygnad vilka kvarstår som en del av parken. Huvudentré med grindstugor och administrationsbyggnad i nationalromantisk stil. Centralanläggningen innanför entrén med spegeldamm, terrasseringar, slingrande gångar mellan lundar, bågbroar över bäckar upp till klippträdgården, konstgjort vattenfall m. m. samt terrasserat växtfält, avgränsat från sjukhusområdet genom den urskogsartade Vitsippedalen. I utkanten Lilla Änggården med fd trädgårdsmästarbostad.

B. Det regelbundna planmönstret av A. Lilienberg på flack mark invid Änggårdsbergen. Bebyggelsen med en radhuslänga av sten och stora trävillor i anslutning till sjukhusområdet ovanför. Områdets huvuddel söder om Botaniska Trädgården med huvudsakligen radhus av trä i typhuslängor men även villor av sten - från nationalromantik över 20-talsklassicism och funktionalism, alla med staketinhägnade planteringar mot gatan. Intill det framspringande bergmassivet i södra utkanten trevånings funkislameller från 1940-talet med gräsplaner, avgränsande häckar och en allé. Planmönster, gatukaraktär och grönska, bebyggelsens utformning.

Norra Guldheden (O 2:8)

Motivering

Bostadsområde tillkommet som experimentområde till utställningen "Bo Bättre" 1945, som visar 1940- och 50-talens bostadsbyggnadsideal enligt grannskapsplaneringens princip. En viktig förebild till efterkrigstidens bostadsområden.

Uttryck för riksintresset

Den naturanpassade planen från 1944 med tre sammankopplade ringvägar som mjukt följer terrängen. Den glest grupperade bebyggelsen med omväxlande korta trevånings lamellhus och sjuvåniga punkthus, i en omgivning av karga klippor och grönska. Siluetten med "borgtorn" på bergkammen ovanför det centrala Göteborg som ett karaktäristiskt landmärke i stadsbilden. Bebyggelsens gestaltningsmässiga utformning med fasadernas tegelarkitektur, enkla, skuggfångande detaljer. Strukturen av familjelägenheter med barnstuga mitt i området och anslutande centrumanläggning för social och kommersiell service - ett kringbyggt torg med låga putsade butiklängor och smålägenheter som ursprungligen var avsedda för hembiträden samt ett sjuvånings kollektivhus med anslutande fd restaurangbyggnad. I torgmiljön är infogad en f. d. koloniträdgård som blivit en liten park med konstgjord damm.

Västra Torpa (O 2:9)

Motivering

Bostadsområde med flerbostadshus som är ett av de första där 1940-talets bostadssociala program prövades och som visar på tidens stadsplanemässiga och arkitektoniska idéer.

Uttryck för riksintresset

Planläggning och bebyggelsen från 1946, med integrerad manbyggnad och allé tillhörande Vidkärrs gård. Runt detta en ring av gator och öst-västligt orienterade trevåniga lamellhus inbäddade i grönska. Den enhetligt utformade bebyggelsen med fasader i gult tegel eller

grov spritputs, präglade av traditionellt hantverk i detaljer som portaler, burspråk och takfot. Till området hör både ett litet köp-centrum, Kaggeledstorget, och Torpaskolan.

Nya Varvet [O 5]

Motivering:

Militär miljö, marinens f. d. flottstation för västkusteskadern, successivt flyttad 1700-1825 från "Gamla Varvet" vid Stigberget till den av berguddar skyddade viken innanför Göta älvs mynning. Språngvis utbyggd med bebyggelse i park-miljö och speglade det svenska sjöförsvarets utveckling och den försvarspolitiska situationen sedan 1700-talet.

Uttryck för riksintresset

De kala bergen med betongförskansningar som inramar en parksluttning med många byggnader för olika ändamål från perioden 1700-1940. Bebyggelsemönster med byggnaderna framför allt grupperade med utgångspunkt från hamnen men också utefter Örlogsvägen. De två dominerande bebyggelsemiljöerna från napoleonkrigens tid vid 1800-talets början - mot hamnen huvudkomplexet i sten och på sluttningens krön en herrgårdsartad kaserngrupp i trä, med tillhörande uthuslängor och Ankarhuset i sten. 1700-tals kanslibyggnad och den oansenliga träbebyggelsen utmed Örlogsvägen. Alléerna som löper genom parkmiljön, Nya Varvets *begravningsplats*.

Nya Älvsborg - Aspholmen [O 6] (Lundby sn)

Motivering:

Fästning på en ö i inloppet till Göteborg, anlagd 1653 som en del i Göteborgs försvar och ett uttryck för stormaktstidens befästningskonst och expansiva politik. (*Fästningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset

En bastionerad femhörning ut mot segelleden med ett rektangulärt hornverk mot Hisingslandet efter den ursprungliga planen av Johan Wärnschiöld, kompletterad med raveliner av Erik Dahlbergh 1674 samt tillbyggnader inom fästningen från 1700-talet. Den fria sikten, siluetten av de yttre murarna och olika borggårdsbyggnader, exempelvis kommandantshus och sjukstuga, samt i fästningsmuren logement och bombfria valv. De närbelägna Aspholmarna med *begravningsplats* på Stora Aspholmen.

Kastellegården - Ragnhildsholmen [O 15] (delen i Säve sn)

Motivering:

F.d stadsmiljö i *gränsbygd* med stor administrativ och politisk betydelse (Kungahälla, nedbränd 1612) som med sina lämningar tillsammans med den närbelägna borgruinen Ragnhildsholmen och Ytterby gamla *kyrkoruin* visar Nordre älvs stora strategiska betydelse under medeltiden. (*Borgmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ragnhildsholmens medeltida borgruin med byggnadshistoriskt intresse. (Området berör även Kungälv kommun.)

I området ingår även:

Kolerakyrkogård samt Grimås by, en relativt väl sammanhållen by med typiskt läge på ett lågt bergsparti.

Styrsö [O 7] (Styrsö sn)

Motivering:

Kust- och skärgårdsmiljö med varierat innehåll från stenålder till nutid.

(*Fornlämningssmiljö, Kommunikationsmiljö, Institutionsmiljö, Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningarna visar på ett fångstsamhälle. På öarna finns sten- och bronsåldersboplatser, bronsåldersgravar i rösen och stensättningar samt talrikt med sk tomtningar från sillfiskeperioderna. Kanske hör också de säregna gravplatserna och labyrintherna till ett fångstsamhälle. Bebyggelsen ger som helhet en rikt varierad bild av en skärgårdssocken, där nästan varje ö ger exempel på en speciell utveckling. Här finns äldre jordbruksbebyggelse med fiske på Brännö och vid Styrso Hallsvik.

Den senare utvecklingen för fisket med tätare bebyggelse och koncentrationen kring hamnen framträder särskilt väl vid Styrso Tången. Styrso Bratten är det bästa exemplet på *badortslivets* bebyggelse. Fyr- och lotsplatsen på Vinga och karantänsanstalten på Känso är de enda bevarade anläggningarna av detta slag i Nordeuropa. Trubaduren Evert Taubes födelseplats Vinga.

Tumlehed [O 8] (Angered och Bergum sn)

Motivering:

Fornlämningssmiljö med hållmålning som speglar fångstkultur och talrikt med boplatser från stenåldern.

Uttryck för riksintresset:

Hållmålningen med tydliga bilder av hjort, fiskar och skepp mm är en av de få kända hållmålningarna söder om Dalälven. Målningen finns på en nästan lodrät bergvägg ut mot Tumledalen. I bergskanten mot dalgången finns talrikt med boplatzlämningar från stenåldern i karaktäristiska lägen.

Öxnäs [O 10] (Säve sn)

Motivering:

Bymiljö som ger intryck av en oskiftad by med omgivande *odlingslandskap* rik på fossil åkermark och gravfält från yngre järnålder. (*Fornlämningssmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Öxnäs by med tillhörande ägor har inte mindre än tre gravfält som troligen hör hemma i yngre järnålder. Kring en moränkulle med den relativt samlade byn finns ett välbevarat kulturlandskap med ryggade åkrar, hägnader mm. Området visar i stora drag jordbrukets historia från järnålder fram till laga skiftet.

HÄRRYDA KOMMUN

Håltet [O 71] (Landvetter sn)

Motivering:

Ensamgård i *gränsbygd*, med kringliggande *odlingslandskap* präglad av boskapsskötsel, som speglar markutnyttjande hos ett småjordbruk i *skogsbygd* under 1700- och 1800-talet.

Uttryck för riksintresset:

Odlingslandskap präglad av lieslätter och mulbete med små spridda åkertegar, omfattande system av stengärdesgårdar, vägar, odlingsrösen och tomtplats med husgrunder.

Storåns dalgång [O 12] (Björketorps sn)*Motivering:*

Dalgångsbygd med ett odlingslandskap utmed Storåns meanderfåra där stora gårdar, belägna i övergången mellan inägor och utmark, speglar ett burget byggnadsskick i en rik jord- och skogsbruksbygd under 1700- och 1800-talet. (*Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Odlinglandskap präglad av *laga skifte* med vägnät, hägnadssystem och flera kompletta gårdar. Jordbruksbebyggelse från främst 1800-talet; bl a salsbyggnad i Apelnäs (1871), gården Smedstorp, långloftsstuga i Backa (troligen från 1760-talet) med äldre uthus, tvåvånings parstuga i Backa (1858), två salsbyggnader i Furuberg (1883 och 1878), ladugård från 1800-talets förra hälft i Habäck, framkammarsstuga i Habäck (1858), två framkammarsstugor i Stockabäck (1830-tal). Dessutom finns små- och folkskola, pensionat, kvarn, torp mm.

KUNGÄLVS KOMMUN

Kastellegården - Ragnildsholmen [O 15] (delen i Ytterby sn)*Motivering:*

F.d stadsmiljö i *gränsbygd* med stor administrativ och politisk betydelse (Kungahälla, nedbränd 1612) som med sina lämningar tillsammans med den närbelägna borgruinen Ragnildsholmen och Ytterby gamla *kyrkoruin* visar Nordre älvs stora strategiska betydelse under medeltiden. (*Fornlämningsmiljö, Borgmiljö, Skansmiljö, Klostermiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Lämningar efter den medeltida staden Kungahälla (efter 1612 kungsgården Kastellegården) med klosterkulle och skansanläggning vid Nordre älv; Ytterby kyrkoruin. Ett av Bohusläns största gravfält med 120 anläggningar. (Området berör även Göteborgs kommun).

I området ingår även:

Kolerakyrkogård.

Kungälvs gamla stad - Bohus [O 13]*Motivering:*

Småstadsmiljö invid det medeltida gränsfästet Bohus fästning, med stor betydelse som norsksvensk gränspunkt i skärningen av viktiga kommunikationsleder. De speciella topografiska förhållandena som format 1600-talets stadsplan och den förindustriella småskaliga trästadsbebyggelsen. (*Fästningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fästningsholmen med Bohus fästning, den gamla prästgården och ett av de tidigare lägena för Kungälvs stad. Den vid 1600-talets mitt flyttade staden med planmönster av "långgatstyp" utmed den gamla landsvägen på landremsan mellan Nordre älv och Fontinbergets kant. Gatunätet, uppbyggt kring Östra och Västra Gatan och enstaka gränder. Torget med kyrka, rådhus och representativa byggnader. Tomtindelningen och bebyggelsemönstret med huvudsakligen slutna trähusbebyggelse utmed Västra Gatan och friliggande hus vid Östra Gatan, men också obebyggda trädgårdstomter. Uthusbyggander och inslag av grönska i stadsbilden. Den visuella kontakten med Nordre älv, Fontinberget och Fästningsholmen.

Marstrand [O 14]*Motivering:*

Småstadsmiljö av medeltida ursprung i skydd av Carlstens fästning, som visar utvecklingen från betydelsefull handelsplats och militär stödpoint i en orolig gränsbygd, till fashionabel kunglig *badort* under 1800-talets andra hälft. (*Fästningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bevarade drag av medeltidens planmönster och regleringar under 1600-talet och senare. Gatunät, tomtfigurer, öppna platser. Försvansanläggningarna, främst Carlstens fästning från 1600-talet med utanverk från 1834-57. Kyrka med medeltida anor, rådhus och bostadsbebyggelse i trä från 1700- och 1800-talen. Badorts-epokens byggnader och miljöer. Gaturummens prägel, med stenläggning och staket. Kajer och hamnmiljöer. Bebyggelsens skala och karaktär samt uttryck för stadens spridning av verksamheter och sociala skiktning. Trädgårdar och planteringar. Carlstens fästnings silhuett.

Solberga - Ödsmål [O 17] (Solberga sn)*Motivering:*

Odlingslandskap i kustbygd där olika förhistoriska lämningar tillsammans med utskiftad jordbruksbebyggelse tillsammans bildar ett för Bohuslän representativt öppet och betat kulturlandskap. (*Fornlämningsmiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelse från 1700- till 1900-talet; främst utskiftade kringbyggda gårdar från 1800-talets senare del, fornlämningar från skilda tidsperioder bl a Åseby stor-rösen, järnåldersgravfält i Ytter Restad.

I området ingår även:

Kolerakyrkogård från 1834.

Solberg - Hede [O 16] (Romelanda sn)*Motivering:*

Bygdecentrum med byn Solberg som trots laga skifte är väl sammanhållen och där bebyggelsen till en del är från tiden före skiftet. Torgbildning och flera institutioner speglar byns betydelse för den omgivande jordbruksregionen.

Uttryck för riksintresset:

Bybebyggelsen med bl a Klockegården (Solberg 1:5) möjligen från 1600-talet, och Solberg 7:7 Sörgård med 1700-tals karaktär; Solbergs torg med lanthandeln från 1914; Hede 1:1 med manbyggnad och gästgiveri från 1801.

I området ingår även:

Väghållningsstenar, huggna stengardister, kvarnstuga och ett sammanbyggt torp.

Älgön [O 18] (Lycke sn)*Motivering:*

Skärgårdsmiljö där förhistoriska boplatser och rösen; *odlingslandskap* präglat av laga skifte och industrilämningar från de stora sillfiskeperioderna tillsammans speglar hur Bohusläns skärgård utnyttjats under förhistorisk tid och från 1500-talet fram till idag. (*Fornlämningsmiljö, Industrimiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fem stenåldersboplatser, två bronsåldersrösen, odlingslandskapet med framför allt ljunghedarna ovanför Älgö gavel (f.d betesmarker), lämningar efter fyra trankokerier och

sillsalterier samt välbevarad jordbruksbebyggelse.

LYSEKILS KOMMUN

Centrala Bro [O 19] (Bro sn)

Motivering:

Centralbygd i ett bohuslänskt fjordlandskap, där ett rikt och varierat fornlämningsbestånd, medeltida lämningar, *kyrkby* med medeltida kyrka och relativt stora gårdar tillsammans visar hur ett område med strategiskt läge ur handels- kommunikations- och försvarssynpunkt kontinuerligt utnyttjats sedan förhistorisk tid. (*Fornlämningsmiljö, Borgmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stenåldersboplatser i höjdlägen, hällristningar, järnåldersgravar, lämningar efter kastal från 1100-talet på Brobergskullen, husgrund från 1200-talet vid Hala, Bro medeltida kyrka samt kyrkby med prästgård från 1700-talet, löneboställe, skola med lärarbostad, affär och f.d. mejeri.

Fiskebäckskil [O 20] (Skaftö sn)

Motivering:

Skepparsamhälle, framvuxet ur ett *fiskelage*, där välbevarad bostadsbebyggelse speglar samhällets olika sociala skikt och där en påkostad träarkitektur visar hur det välstånd som följde med fraktfartens uppsving under 1800-talet kom att manifesteras i bebyggelsens utformning. Östersidan, området öster om Kilen, präglas av fraktfart i mindre skala och av sillhantering.

Uttryck för riksintresset:

Oregelbunden och tät trähusbebyggelse i form av enkla fiskarstugor, dubbelhus och stora skepparhus med sexdelad plan; sjöbodas och magasin; gatunät och gatubeläggning samt badrestaurang.

I området ingår även:

Carl Wilhelmssons nationalromantiska ateljé och villa från 1911-12.

Immestad - Backa [O 21] (Brastad sn)

Motivering:

Fornlämningsstråk med hällristningar, sedan länge kända och bundna till lokal tradition, vars läge i landskapet och samband med ett stort gravfält berättar om områdets utnyttjande under en lång förhistorisk period. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

16 ristningsytor på berghällarna vid byvägen i Backa (bl a "Skomakaren i Brastad" och "Solstativtavlan"), gravfält med ett 70-tal gravar samt ett antal spridda ristningar stensättningar och högar.

I området ingår även:

Kyrka i tegel från 1876-77 samt tidigare använd kyrkplats.

Lysekils stad [O 23]

Motivering:

Stadsmiljö vars delområden tillsammans med lämningar efter bebyggelse på Stora

Skeppholmen speglar de olika utvecklingsstegen från fångstbaserad säsongsbosättning till tätbebyggt *fiskeläge* som under 1800-talet utvecklas till *badort* och industri- och handelscentrum. Stadsrättigheter 1903.

Uttryck för riksintresset:

Husgrunder på Stora Skeppholmen. Den täta fiskelägesbebyggelsen i Gamlestan, med oregelbundet planmönster och småskalig bebyggelse. Badortsepokens miljöer och anläggningar, som gjorde att bebyggelsen försköts till det nuvarande stads-området och som skapade förutsättningarna för den snabba utvecklingen under 1800-talet, bland annat Curmanska villorna, kallbadhus, strandhotellen, badrestaurang, musikpaviljong och badortspark. *Industrialanläggningar*, hamnmiljöer och sekelskiftescentrum med torg och stadspark. Stadens siluett med den dominerande nygotiska granitkyrkan.

Stora och Lilla Kornö [O 22] (Lyse sn)

Motivering:

Skärgårdsmiljö på två klippöar med bebyggelseklungor vid naturligt skyddade hamnar där bebyggelsens läge, utformning och koppling till områdets närings-struktur; fiske kombinerat med jordbruk och fraktfart, är mycket representativ för Bohusläns *kustsamhällen*.

Uttryck för riksintresset:

Enkel och kärv bostadsbebyggelse i trä, sjöbodan (eventuellt några från 1700-talet), magasin och gångstigar. Granitdetaljer påminner om miljöns närhet till stenhuggardistriktet.

MUNKEDALS KOMMUN

Bärfendal [O 24] (Bärfendals sn)

Motivering:

Dalgångsbygd; en mycket smal uppodlad fjorddal med bebyggelse placerad mellan berg och odlingsmark, där fornlämningar från olika tidsperioder och en av Bohusläns äldsta kyrkor tyder på att området utnyttjats under mycket lång tid. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Landskapsbilden, bebyggelsens läge och utformning, Bärfendals kyrka ursprungligen från 1100-talet (klocktorn 1868), fornlämningar från olika tidsperioder bl a ett järnåldersgravfält strax söder om kyrkan.

Sältorna - Färlev [O 25] (Svarteborg och Håby sn)

Motivering:

Karaktäristiskt *odlingslandskap* för kustzonen i Bohuslän, där kontinuerlig landhöjning och uppgrundning överfört vikar till fruktsamma leror som sedan med djurs och människors påverkan omvandlats till näringrika saltängar som nyttjats till slätter och bete.

Uttryck för riksintresset:

Beteshärdade strandängar, s.k sältor.

Torp - Munkedal [O 26] (Håby och Foss sn)*Motivering:*

Industrihistorisk miljö med ett ännu fungerande bruk och lämningar efter betydande kvarn- och sågverksamhet knuten till de två herrgårdarna i området. (*Bruksmiljö, Kvarnmiljö, Herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bruksbebyggelse vid Munkedal och spridda lämningar; husgrunder, dämmen, kvarnrännor m.m. utefter Örekilsälven och Munkedalsälven (bl a lämningar efter Borgmästarbruket) samt herrgårdsbebyggelse vid Torp och Munkedal.

Örekilsälvens norra dalgång [O 74] (Krokstad sn)*Motivering:*

Dalgångsbygd, utmed tidigt organiserad flottningsled, med rikedom på fornlämningar, välhållen agrar bebyggelse i traditionella lägen och öppet odlingslandskap utmed älvens meanderlopp som starkt kontrasterar mot de massiva höjdområdena vilka bildar gräns i väst och öst. (*Fornlämningssmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Mäktiga stråk av högar, rösen och stensättningar från brons- och järnålder längs Kynnefjälls östra kant; odlingslandskap med stora betesmarker och agrar bebyggelse från 1800-talet.

I området ingår även:

Flera skolor bl a Söbbön, Medbön och Hålderöd.

MÖLNDALS KOMMUN

Gunnebo [O 28] (Mölnalds sn)*Motivering:*

Herrgårdsmiljö med medeltida ursprung som med sin nuvarande mycket påkostade och omsorgsfullt utformade manbyggnad och *parkanläggning* är ett välbevarat exempel på de gårdsanläggningar som Göteborgs välbärgade borgare hade som sommarresidens.

Uttryck för riksintresset:

Manbyggnad från 1780-90-talet, terrasserad trädgård och park, allt efter bevarade ritningar av C.W. Carlberg.

Mölnaldsånns industriområde och kvarnbyn [O 29] (Mölnalds sn)*Motivering:*

Koncentrerad *kvarnmiljö* och *industrimiljö* vid Mölnaldsån, vars kraftiga fall nyttjats för kvarndrift i större skala sedan medeltiden, med stor betydelse för den tidigindustriella utvecklingen i Göteborgsregionen.

Uttryck för riksintresset:

Mölnaldsånns fall, industribebyggelse främst från 1800-talets senare hälft, bl a kvarn från 1858 vid kvarnfall 24, Lilla Götafors f.d pappersbruk, Götafors f.d.sulfitfabrik och kvarnlämningar. Bostadsbebyggelse från 1700- och 1800-talet i form av kvarngårdar och egna hem. Oregelbundet gatunät med trappor och slingrande lider.

ORUST KOMMUN

Haga [O 30] (Stala och Tegneby sn)*Motivering:*

Fornlämningsrikt område med länets största koncentration av stenkammargravar, däribland den kända Hagadösen, som tillsammans med Tegneby kyrka och omgivande *odlingslandskap* med Kalvöfjordens strandängar visar på ett kontinuerligt utnyttjande av landskapet allt sedan förhistorisk tid. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stenåldersboplatser, rösen, skålgropar, åtta megalitgravar, stensättningar och högar (bl a Kullbergs slott och Guldknapp), ett gravfält och Tegneby kyrka samt odlingslandskap med strandängar.

Kultehamn [O 31] (Långelanda sn)*Motivering:*

Torplandskap, i kargt, väglöst och höglänt utmarksområde, där lämningar efter minimala *torp* och stenstugor samt stenhägnader från laga skiftet berättar om den växande skaran obesuttnas livsvillkor under 1800-talet.

Uttryck för riksintresset:

Torp, lämningar efter torp, backstugor, jordkällare samt åkerlyckor och hägnader.

Mollösund [O 32] (Mollösund sn)*Motivering:*

Ett av Bohusläns äldsta och största *fiskelägen*, med karakteristisk tät långsträckt bebyggelseklunga utmed huvudstråket "Gatan". Den ekonomiska tyngdpunkten har, förutom sillfiske, varit djuphavsfiske med storbackor och fiskhandel; tork-ställningar med spilad långa är fortfarande inslag i samhällsbilden.

Uttryck för riksintresset:

Tätt och oregelbundet uppförd trähusbebyggelse (flera hus byggda före år 1800), tät rad med sjöbodas och magasin (1-2 våningar målade med faluröd eller ockergul slamfärg), torkställningar för långa, kyrkogård, kyrka i trä från 1866, huvudstråk "Gatan", stigar, smala prång och trånga gränder. (Samhällets struktur med bostadshus utmed "Gatan" och vissa sjöbodas fanns enligt karta redan 1773).

Morlanda-Torebo [O 33] (Morlanda sn)*Motivering:*

Centralbygd där en rik förekomst av fornlämningar tillsammans med säteri och f.d. patronatskyrka med medeltida anor speglar utvecklingen av en attraktiv kustbygd som kontinuerligt utnyttjats av människan sedan förhistorisk tid. (*FornlämningsmiljöKyrkomiljö, Herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stenåldersboplatser, två dösar (vid Torebo), gravfält (vid Nybygget), *fornborg* (Slottsberget); odlingslandskap präglad av storgårdens brukningskapacitet, karaktäristiska bohuslänska strandängar, säteribebyggelse med bl a manbyggnad i trä från 1675 och flyglar från 1806 och 1809; kyrka av medeltida ursprung med Sveriges äldsta spelbara orgel, f.d centrum från 1800-talets mitt (Kårehogen), lämningar efter kvarndrift (Ilandafors/Strömsholm).

Nordvästra Orustskärgården [O 34] (Gullholmen och Käringsöns sn)*Motivering:*

Skärgårdsmiljö typisk för mellersta Bohuslän med tätbebyggda *fiskelägen* (strander) på karga kronoholmar där man helt eller huvudsakligen tagit sin försörjning från havet. Fiskelägen tillsammans med tomtningar, Måseskärs fyrplats och industriella lämningar från sillperioderna visar hur människan nyttjat skärgården framförallt från 1500-talet och framåt. (*Tidigindustriell miljö, Kyrkomiljö, Kommunikationsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Täta bebyggelseklungor med små enkelstugor och större ljusa dubbelhus; sjöbodas och magasin samt stigar, prång och gränder på Gullholmen, Käringsö, och i mindre skala även på Råön (fiskelägen troligen från 1500-talet). Kyrkor uppförda under den stora sillfiskeperioden i slutet av 1700-talet på Käringsö och Gullholmen. Simsons prästgård på Käringsö. Lämningar efter bosättning på Vallerö (fiskeläge under 1600-talet), *begravningsplats* på Vedholmen, lämningar efter trankokeri och sillsalterianläggningar och Måseskärs fyrplats med länets första heidenstamsfyr från 1865.

PARTILLE KOMMUN

Jonsered [O 35] (Partille sn)*Motivering:*

Industrimiljö av brukskaraktär vid vattendrag och järnväg, utformad under 1800-talet och det tidiga 1900-talet i filantropisk anda, med välbevarad industri- bostads- och institutionsbebyggelse uppförd enligt fast plan till ett mönster-samhälle av brittisk modell.

Uttryck för riksintresset:

Fabriksholmen med industribebyggelse i tegel från ca 1850-1900 bl a kraftverk ritat av Hans Hedlund 1900, industriområde väster om holmen med byggnader främst från 1912-1950. Flerbostadshus och radhusliknande arbetarbostäder i tegel från 1800-talet med strikt rätlinjig 1800-talsplan. Små enfamiljs arbetarbostäder i trä som tillsammans med *bostadsområdets* stadsplan är utformade av A. Lilienberg i nationalromantisk anda (Hallebacken). Två flerbostads- och affärshus i trä från 1920-talet, institutionsbyggnader bl a kyrka (från 1861 ritad av A.W. Edelsvärd), skola (i tegel, 1860- och 1870-talet), Ålderdomshem (i tegel från 1899, nu kloster), missionskyrka (i trä från 1912) och ordenshus (i trä från 1914).

SOTENÄS KOMMUN

Smögen [O 36] (Askums sn)*Motivering:*

Bohusläns största nu fungerande *fiskeläge* och fiskauktion, utanför Göteborgs-regionen, där bebyggelsen tydligt speglar samhällets utveckling: en tät äldre bebyggelseklunga i skyddat läge omges av planerade kvarter med dubbelhus och villor påverkade av badortsepoken och den växande stenindustrin kring sekelskiftet 1900. (*Badort*).

Uttryck för riksintresset:

Gamla delen vid hamnen med tät oregelbunden husklunga (enkelstugor och enkelt utformade dubbelhus på låga husgrunder). Planerade kvarter med rymliga dubbelhus ofta

med hög stengrund och individuellt utformade villor i schweizerstil. Täta magasins- och sjöbodsradar (ofta i två våningar och nu sammanbundna med välkänd brygga) främst från 1930-50-talet.

Tossene [O 37] (Tossene sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö från främst bronsåldern som utmärks av sin koncentration av anläggningar på en begränsad yta.

Uttryck för riksintresset:

Främst en stor mängd skålgropsförekomster och figuristningar (bl a många skepp); dessutom 4 gravfält, rösen, stensättningar och boplatser.

Åby [O 38] (Tossene sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö, med strategiskt läge i det inre av Åbyfjorden, där säteribebyggelse med 1700-tals prägel tillsammans med rika förhistoriska och historiska lämningar tydligt speglar utvecklingen av det agrara kulturlandskapet inom ett bohuslänskt storgods. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stenåldersboplatser, två stenkammargravar, ett flertal gravrösen och monumentala hållristningar, manbyggnad troligen från 1720, flygelbyggnader från slutet av 1700-talet liksom eventuellt en stor lada, övriga ekonomibyggnader från 1800- och 1900-talet, historiska lämningar samt ryggade åkrar och allé som visar säteriets tidigare tillfartsväg, privatkyrkogård från 1800- och 1900-talet, knuten till tidigare ägare av säteriet.

STENUNGSUNDS KOMMUN

Anrås [O 39] (Jörlanda sn)

Motivering:

Odlingslandskap i kustbygd med bevarade drag i bebyggelse och landskap från tiden före det laga skiftet vilket tillsammans med fornlämningar och olika kommunikationssystem, såsom vattenvägar, landsväg och järnväg, speglar ett långt utvecklingsförlopp. (*Fornlämningsmiljö, Kommunikationsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningar, stenhägnader, bykärna dominerad av framkammarsstugor i två våningar. Landsvägen (bygatan) går ännu genom byn ner till sjön.

Ramsön [O 40] (Jörlanda sn)

Motivering:

Skärgårdsmiljö med känd bosättning sedan 1500-talet. Bebyggelse bl a från 1700-talet och *odlingslandskap* präglad av det laga skiftet visar hur man levat och verkat på ett mindre strandställe genom att kombinera jordbruk med småfiske. (*Stenbrott, Tidigindustriell miljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresse:

Gårdsbebyggelse, ej täckdikade odlingsytor, hägnader, bruksvägar, täljstenbrott, skifferstenbrott, lämningar efter trankokeri samt marknamn.

I området ingår även:
Stensättningar från bronsålder - äldsta järnålder.

STRÖMSTAD KOMMUN

Blomsholm [O 41] (Skee sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö på säterimark med flera gravfält och många förhistoriska monumentala anläggningar samt fossil åkermark som tillsammans dominerar landskapsbilden och utgör Bohusläns mest framträdande järnåldersmiljö.

Uttryck för riksintresset:

Sju gravfält, monumentala anläggningar i form av storhögar, domarringar och en skeppsättning samt område med fossil åkermark

I området ingår även:

Säterimiljö med trähusbebyggelse från 1700-talet.

Krokstrand [O 42] (Skee sn)

Motivering:

Stenhuggarsamhälle från 1800-talets slut där flera anläggningar och byggnader speglar den drygt halvsekellånga stenhuggeriepoken; en viktig del av den väst-svenska industrihistorien.

Uttryck för riksintresset:

Koncentration av *stenbrott*, skrotstensupplag, utskeppningshamn med kajer och upplag, arbetarbaracker - s.k. bolagshus från 1890-talet, idrottsplats från publik-läktare i tuktad Krokstrandsgranit (AK-arbete 1932-38), Folkets hus (1902), egnahemsbebyggelse och kooperativ butik. Hela området präglas av många granitdetaljer.

Massleberg - Jörlov [O 43] (Skee sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö i jordbruksbygd där ett stort antal anläggningar representerar ett tvärsnitt av länets fornlämningsbestånd och tyder på ett kontinuerligt utnyttjande av området under hela den förhistoriska tiden.

Uttryck för riksintresset:

Stenåldersboplatser, två megalitgravar, många rösen och stensättningar på krön och avsatser längs Masslebergdalens båda sidor, hållristningar, skålgropsförekomster, sju gravfält, två *fornborgar*, fossil åkermark; *odlingslandskap* och bebyggelse.

Råssö - Rundö [O 44] (Tjärnö sn)

Motivering:

Skärgårdsmiljö präglad av jordbruk kombinerat med fiske. Bebyggelsemiljön har, trots bysplittring, en tät karaktär till följd av ett stort antal hemmansklyvningar och en ökad satsning på fisket under 1800-talets senare hälft.

Uttryck för riksintresset:

Skärgårdslandskap med mindre öppna odlade partier. Spridd jordbruksbebyggelse på det inre av öarna samt bebyggelsekoncentration utmed gatan på Råssö. Utmed sundet friliggande magasin, bodar för hummer- och makrillfiske, bryggor och träbåtsvarv.

Skee - Folkestad [O 45] (Skee sn)*Motivering:*

Fornlämningsmiljö där flera gravfält med inslag av monumentala anläggningar, den stora medeltida kyrkan och jordbruksbebyggelsen är uttryck för ett långt, kontinuerligt landskapsutnyttjande. (*Kyrkomiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningar varav tre gravfält (bl a Dårskilds högar), medeltida kyrka, gårdsbildningar.

Svinesund [O 46] (Hogdals sn)*Motivering:*

Gränsmiljö med stor kommunikations- och krigshistorisk betydelse där färjeläge, bro och befästningsanläggningar speglar gränsöverfart och politisk oro under en mycket lång tidsperiod. (*Skansmiljö, Kommunikationsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

F.d. färjeläge med båthus och stensatt ramp, Svinesundsbron från 1946 delvis klädd med huggen granit, lämningar efter skansanläggningar från 1700-talet (Sundsborg) och minnesinskriftioner från 1808 och 1840.

I området ingår även:

Välbevarad bostadsbebyggelse, från 1800- och 1900-talet, utmed den äldre vägsträckningen till färjeläget.

Koster [O 73] (Tjärnö sn)*Motivering:*

Skärgårdsmiljö där jordbruk kombinerat med småfiske och skaldjursfångst utgjort basen för ekonomin och där *odlingslandskap* och gårdsbebyggelse är präglad av *laga skifte* och den strandnära bebyggelsen av *badortslivet* och det ökade fisket kring sekelskiftet 1900.

Uttryck för riksintresset:

Miljön runt Kostersundet och Sydkoster. Den ännu iakttagbara strukturen i landskapet med jordbruksbebyggelse belägen i det inre av Koster och strandnära bebyggelse med anknytning till fiske (sjöbodar, magasin, tomtningar) eller badortsliv.

TANUMS KOMMUN

Bottnadalen [O 47] (Bottna sn)*Motivering:*

Dalgångsbygd där rikedom på fornlämningar, två medeltida kyrkor och ett småbrutet odlingslandskap tillsammans speglar ett småskaligt, kustnära landskapsutnyttjande från yngre stenåldern fram till idag. Lastageplatsen/köpmans-huset Gerlesborg påminner om 1800-talets omfattande havreexport. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stor koncentration av fornlämningar främst från bronsåldern. Bottna kyrka med kärna från 1100-talet och senare tillbyggt kor, Svenneby gamla kyrka troligen från 1100-talet vars medeltida karaktär i stort är intakt (1700-tals interiör), och Svenneby nya kyrka av granit ritad av A Pettersson på 1910-talet. Odlingslandskap och agrar bebyggelse. Lastageplats med stensködd kaj, bostadshus och två stora magasin (1830-talet).

Fjällbacka [O 48] (Kville sn)*Motivering:*

Fiskeläge med bebyggelseklunga främst från 1800-talet, i skyddat läge, som omges av glesare bostads- och strandbebyggelse, präglad av en för norra Bohuslän karaktäristisk utveckling där kustfisket under 1800-talet kom att kombineras med fraktfart, fiskberedning och *badortsverksamhet*.

Uttryck för riksintresset:

Under Vetteberget bebyggelseklunga från 1800-talet som omges av glesare bostadsbebyggelse, bodar och magasin uppförda efter branden 1928. Kyrka i huggen granit från 1892 ritad av A Petersson.

Flötemarksön [O 49] (Naverstad sn)*Motivering:*

Torpmiljö vid Kornsjöns strand där de tre torpen och deras lägen speglar nykolonisation av utmark till gårdar i "fjällbygd" under 1800-talets första hälft och betydelsen av våtmark för foderproduktion när marginalerna är små.

Uttryck för riksintresset:

Torpen Holmen, Tränget och Gräsön med bebyggelse och odlingslyckor samt lämningar efter torpet Lilla Gräsön.

Greby [O 50] (Tanums sn)*Motivering:*

Fornlämningsmiljö med länets största järnåldersgravfält som med sin täta koncentration av gravhögar och inslag av resta stenar utgör ett dominerande inslag i landskapsbilden.

Uttryck för riksintresset:

Gravfält bestående av 200 högar och stensättningar med resta stenar (200-600 e Kr.)

Havstenssund [O 51] (Tanums sn)*Motivering:*

Kustsamhälle där en enkel strandsittarbebyggelse vid 1800-talets mitt, på ett unikt sätt, utvecklas till ett planerat enhetligt/nästan uniformt samhälle med stark anknytning till en köpmansfamilj och där bebyggelsesmiljön präglas av rätvinkliga tomter med dubbelhus och trädgårdar som omges av granitmurar och spjälstaket samt handelshus, magasin och sjöbodas vid kajen.

Uttryck för riksintresset:

Familjen Corneliussons köpmanshus från 1885; kaj med magasin, sjöbodas och bryggor; två dalgångar med rätvinkliga tomter, bostadsbebyggelse och trädgårdar från 1800-talets senare del och 1900-talets början.

Tanumsslätten - Kalleby - Oppen-Fossum [O 52, 54, 56] (Tanums sn)*Motivering:*

Tanums *hällbildsmiljö* är ett enastående exempel på hällristningar av högsta kvalitet. Motivens variationsrikedom är en unik vittnesbörd om livet under bronsålder och äldre järnålder. Samspelet mellan bosättningen och markanvändningen såsom den avspeglas i hällristningarna, gravfälten och landskapet gör Tanumsområdet till ett enastående exempel på mänsklig bosättning under åtta tusen år. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Hällristningar vid Kalleby bl a "Lurblåsarna" och "Mannen med vaderna", rösen och skålgropsförekomter. Hällristningar vid Oppen-Fossum däribland Fossum-hällen med stor figurrikedom, skålgropar, rösen, stensättningar, högar och sex gravfält. Vid Tanum 175 hällristning- och skålgropsförekomter med bl.a. monumentala ristningar vid Vitlycke, Aspeberget, Tegneby och Litsleby samt Skatteklåvan med landets största koncentration av skålgropar (900 st). Ett 25-tal rösen och röseliknande stensättningar. (Världsarv)

I området ingår även:

Gravfält och fornlämningar från järnåldern. Tanumshede sockencentra med tingshus, gästgiveri och magasin. Det öppna odlingslandskapet och den agrara bebyggelsen på Tanumsslätten samt det mera småskaliga jordbrukslandskapet med ensamgårdar i slättens utkant.

Kalvö-Lindö-Trossö [O 72] (Tanums sn)

Motivering:

Skärgårdsmiljö, där kulturlandskapet på de tre öarna präglas av småjordbruk kombinerat med fiske och fraktseglation, och där tillgång på odlingsbar mark präglat utvecklingen av de två välbevarade *bymiljöerna* på Kalvö och Lindö. (*Fornlämningmiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningar i form av rösen, labyrinter och tomtningar. *Odlingslandskap* med åkermark, ängsklåvor, betesbackar och stenhägnader. Bymiljö på Kalvö och Lindö med främst ljusa dubbelhus och faluröda ladugårdar från 1800-talet senare hälft. Gårdsbebyggelse vid Ängen (Lindö). Magasin och sjöbodas.

Nasseröd-Torp-Södra Ödsmål [O 53] (Svenneby och Kville sn)

Motivering:

Fornlämningmiljö där en tät koncentration av hällristningar, speciellt många skeppsristningar, tillsammans med skålgropar, rösen, dösar, stensättningar och högar tyder på ett kontinuerligt utnyttjande av landskapet från yngre stenålder till järnålder. (*Hällbildsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stor koncentration av hällristningar, rösen, skålgropar, dösar, stensättningar och högar.

Sannäs [O 55] (Tanums sn)

Motivering:

Kustsamhälle med sammansatt näringsbas, under 1800-talet främst fraktseglation av bl.a. ostron, där den sammanhållna ljusa bostadsbebyggelsen, på ett för Bohuslän otypiskt sätt, vänder långsidorna mot vattnet.

Uttryck för riksintresset:

Ljust målade bostadshus med röda tegeltak från 1800-talet (köpmanshus och enklare arbetarlängor), några faluröda magasin och bodar samt bryggor och kajskoning av huggen granit.

Västra Bullarestranden [O 57] (Mo och Naverstad sn)

Motivering:

Kuperat *odlingslandskap* utmed sjön Bullaren där fornlämningar vid en medeltida vägsträckning tillsammans med två sockenkyrkor och agrar bebyggelse i krön-lägen

speglar en lång bebyggelsekontinuitet och Bullarens betydelse som kommunikationsstråk. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stenåldersboplatser, spridda högar och stensättningar, fångstgrop och flera gravfält varav ett är beläget vid Naverstads kyrka från 1100-talet. Mo kyrka från 1600-talet. Odlingsmark och agrar bebyggelse bl.a. i form av storgårdar och bybildningar. Administrativt centrum vid Östad med tingsplats från 1867.

TJÖRNS KOMMUN

Pater Noster [O 58] (Klädesholmen sn)

Motivering:

Kommunikationsmiljö med välbevarad fyrplats som utgör ett välbekant sjömärke med rik historia och sägenbildning. (*Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fyr av heidenstamstyp från 1868 med tillhörande uthus (kruthus, mistlursbod mm) samt bostadshus med inrymd skollokal för fyrmästare och fyrvaktare med familjer.

Pilane [O 59] (Klöverdals sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö där stenåldersboplatser och hällristningar ligger i anslutning till ett av länets största gravfält.

Uttryck för riksintresset:

Monumentalt beläget gravfält (Pilane) som innehåller omkring 100 anläggningar av skilda typer samt stenåldersboplatser och hällristningar.

Säby [O 60] (Stenkyrka sn)

Motivering:

Odlingslandskap, med ett för Bohusläns karaktäristiskt läge vid en uppgrundad havsvik, präglad av *laga skifte* men med inslag från tiden före skiftet. Lämningarna på Säby ö visar hur utmark i kustläge fungerat under 1700-talets sillperiod och 1800-talets befolkningsexpansion. (*Bymiljö, Tidigindustriell miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Den gamla byplatsen med bebyggelse och stensködd damm, bl a Säby gården (framkammarsstuga i två vån. från 1804). Odlingsmarken med uppodlad ängsmark, kohage och utskiftad bebyggelse samt rester efter den gamla inägo gränsen. Säby ö och vägen dit med betesmark, lämningar efter bryggor, rader av grindar och stenhägnader främst från laga skifte. På Säby ö finns även lämningar efter flera trankokerier (1700-tal) och efter torp, jordkällare och inhägnade odlingslotter (1800-tal) samt restaurerad stenstuga.

Valla - Röd [O 61] (Valla sn)

Utgår.

Åstol [O 62] (Rönnäng sn)

Motivering:

Fiskeläge från 1700-talets sillperiod, på en kal minimal ö, som genom en intensiv

bebyggelsefas under 1920-1950-talet utvecklats till ett av västkustens mest tätbebyggda kustsamhällen.

Uttryck för riksintresset:

Äldre tät bebyggelseklunga vid gamla hamnen omgiven av senare uppförda hus (från 1800- och 1900-talen) varav många är eternitklädda samt sjöbodrar.

UDDEVALLA KOMMUN

Bredfjället [O 63] (Forshälla sn)

Motivering:

Torplandskap i höglänt "fjällområde" (f.d kronoallmanning) som utnyttjats för bosättning främst under 1700- och 1800-talet och där lämningar efter *torp* och backstugor speglar de jordlösas levnadsvillkor.

Uttryck för riksintresset:

Torpruiner, namnskick, stenhägnader, vägnät, f.d. åkerlyckor och hagmarker.

Centrala Bokenäs [O 64] (Bokenäs sn)

Motivering:

Bygdecentrum med välbevarat *odlingslandskap* där koncentration av fornlämningar och *kyrkomiljö* visar områdets tidiga centrala roll i bygden. En av Bohusläns äldsta och mest välbevarade medeltidskyrkor speglar tillsammans med granitkyrkan från sekelskiftet 1900 en för Bohuslän vanlig kyrkohistorisk utveckling. (*Fornlämningssmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stor koncentration av främst rösen och långrösen men även stenåldersboplatser och megalitgravar, Bokenäs gamla kyrka från 1100-talet, Bokenäs nya kyrka ritad av Adrian Pettersson från sekelskiftet 1900, prästgård samt för Bohuslän typiskt odlingslandskap och jordbruksbebyggelse.

Dragsmarks klosterruin [O 65] (Dragsmark sn)

Motivering:

Klostermiljö med träkyrka och lämningar efter ett premonstratenserkloster från 1200-talets mitt som med sina stora jordegendomar var en av de mer betydelsefulla klosteranläggningarna i det medeltida Norge. (*Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Kyrka från 1752, ruiner efter klosteranläggning från 1200-talet.

I området ingår även:

Småskaligt jordbrukslandskap Klostergården 1:27 (bostadshus urspr. 1700-tal).

Dynge ruin och Gullmarsbergs säteri [O 66] (Skredsvik sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö på udde, med säteri från 1600-talet uppfört av Rutger von Acheberg och lämningar efter medeltida befast gård. De medeltida lämningarnas monumentala och strategiska läge speglar den betydelse Bohusläns fjordar haft ur kommunikations- handels och försvarssynpunkt. (*Borgmiljö, Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ruinerna efter Dyngehus (uppförd omkring 1300 och ödelagd på 1500-talet),

Gullmarsbergs manbyggnad ursprungligen uppförd 1669.

Gustavsberg [O 67] (Uddevalla sn)

Motivering:

Badorts- och barnhusmiljö där den mycket välbevarade 1700-talsbebyggelsen speglar landeriet Baggetoftas förändring till barnhus och där bad- och brunn-inrättningens byggnader och parkanläggning tillsammans med villor från 1800-talet berättar om hur en enkel hälsokälla utvecklades till Sveriges första och omtalade havsbadort. (*Badort, Institutionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Landeriets manbyggnad ("Herrgården"), skolhus i tegel (1897), varmbadhus (1814 - nu vandrarhem), restaurang, societetsalong, bostadshus för badgäster och sommarvillor och parkanläggning med träd och grusgångar.

I området ingår även:

Stenåldersboplatser och ett gravfält.

ÖCKERÖ KOMMUN

Burösund (Hällsö-Burö m fl öar) [O 69] (Öckerö sn)

Motivering:

Skärgårdsmiljö där en stor koncentration av välbevarade och i grupper samlade tomtningar ger en uppfattning om kustfisket före de permanenta fiskelägenas tid.

Uttryck för riksintresse:

Tomtningar.